

KNIHA TOMÁŠOVA

Kniha Tomášova (nebo též Kniha Tomáše zápasníka) vznikla pravděpodobně v syrském prostředí ve druhé polovině 2. století nebo počátkem 3. století našeho letopočtu. Do dnešní doby se zachovala v jediném koptském překladu ze 4. století, který byl objeven společně s dalšími křesťansko-gnostickými rukopisy v egyptském Nag Hammádi (NHC II/7 138,1-145,23). Kvůli částečnému poškození kodexu některé věty v textu nejsou úplné, několik pasáží zcela chybí.

Apoštol Tomáš (ruská ikona, Novgorod, cca 1350-1370)

Existují nejméně tři hypotézy, které se snaží objasnit původ knihy. První z nich poukazuje na skutečnost, že většina díla (3/5) je psaná formou dialogu, zatímco zbytek tvoří souvislý monolog kázajícího Spasitele. Je tedy možné, že Kniha Tomášova vznikla spojením dvou samostatných textů. Prvním mohla být Kniha Tomáše zápasníka a druhým sbírka Ježíšových výroků, ovšem v poněkud deformované podobě ovlivněné zásahem editorů.

Podle jiných úvah byl původní předlohou dopis, který napsal židovský autor sympatizující s helénskou filozofií. Později mohla být jeho epištola přepracována při redakčních úpravách syrských křesťanů. Postavu božské Moudrosti nahradil Ježíš Kristus a vedle něj se objevil apoštol Tomáš, na jehož odkaz církev v Sýrii podle tradice navázala.

Další hypotéza si všímá hned první věty, kde se pisatel představuje jako Mathias, což by mohl být Matyáš, Matouš i Matěj. Mohlo by se tedy jednat o pozůstatek ztraceného Matějova evangelia, které až do 4. století nepochybně existovalo. Citoval z něho totiž Kléméns Alexandrijský (150-215) a připomínal ho i Órigenés (185-254) a Eusebios z Kaisareie (263-339).

Po obsahové stránce je Kniha Tomášova zajímavá tím, že nabízí gnostickou interpretaci křesťanství. Slovy samotného Spasitele klade hlavní důraz na výzvu k poznání (gnósi). Obrací pozornost učedníků k pochopení sebe sama, k nalezení duchovní pravdy a dosažení dokonalosti. Nezabíhá však do složitých kosmologických výkladů, jako je tomu v případě některých typicky gnostických traktátů (Podstata archontů, Tajná kniha Janova, Pistis Sofía).

Někteří badatelé se domnívají, že dialog mezi Spasitelem a jeho učedníkem může být chápán i alternativně jako vnitřní děj, jako rozmluva mezi Duchem - Kristem a jeho druhým já, "dvojčetem" Judou Tomášem (Juda může být přeložen i jako Jidáš).

KNIHA TOMÁŠOVA - TEXT

Tajné výroky, které řekl Spasitel Judovi Tomášovi a které jsem si já, Mathias, zapsal, když jsem chodil s nimi a naslouhal jejich rozhovoru.

Spasitel řekl: "Bratře Tomáši, dokud máš čas na světě, poslouchej mne a já ti vyjevím věci, o nichž jsi ve svém srdci uvažoval."

"Jelikož bylo řečeno, že jsi mým dvojčetem a přítelem pravdy, zkoumej sám sebe a poznej, kdo jsi, jakým způsobem jsi byl a jakým budeš. Jelikož tě nazvou mým bratrem, nesluší se, abys neznal sám sebe. A já vím, že se znáš, neboť jsi už poznal, že já jsem

známostí pravdy. A tak, zatímco se mnou kráčíš, ačkoli si to neuvědomuješ, už jsi poznal a budeš nazýván 'tím, kdo zná sám sebe'. Neboť ten, kdo nezná sám sebe, nezná nic, ten však, kdo sám sebe zná, dosáhl už poznání o hloubce všeho. A tak jsi ty, můj bratře Tomáši, spatřil, co je lidem ukryto, to jest to, na co ve své nevědomosti narážejí."

A Tomáš Pánovi řekl: "Proto tě prosím, abys mi pověděl to, na co se ptám, ještě před tvým výstupem do nebe. Když tě uslyším mluvit o skrytých věcech, tak i já o nich budu moci hovořit. Ale je mi zřejmé, že činit pravdu před lidmi je těžké."

Spasitel odpověděl pravíc: "Jestliže viditelné věci jsou vám skryté, jak byste mohli slyšet o věcech, které viditelné nejsou? Jestliže je pro vás těžké činit skutky pravdy, které jsou světu viditelné, jak budete činit ty skutky, které náležejí k výsostné velikosti a k plnosti, a které viditelné nejsou? A jak se můžete nazývat dělníky? V tomhle jste ještě učedníky a nedospěli jste k velikosti dokonalosti."

Tomáš odpověděl a řekl Spasiteli: "Pověz nám o těch věcech, o nichž říkáš, že nejsou viditelné, ale jsou nám skryté."

Spasitel řekl: "[Všechna lidská] těla jsou plozena [jako těla] zvířat. (...) Z toho samého důvodu ti, kteří jsou shůry, [neukazují se mezi] věcmi, které jsou viditelné, ale jsou viditelní ve svém vlastním kořenu. A jsou to jejich plody, jimiž se živí. Tato viditelná těla však pojídají tvory, jež se jim podobají. Proto se těla mění. A to, co se mění, hyne a podléhá rozkladu a nemá naději na další život, neboť tělo je zvířecí. Tak, jako hynou těla zvířat, zahynou i tito tvorové. Nepocházejí snad ze soulože jako těla zvířat? Jestliže i (*lidské tělo*) pochází ze soulože, jak může plodit cokoli jiného než zvířata? Proto jste dosud učedníky, ještě jste nedosáhli dokonalosti."

A Tomáš odpověděl: "Pane, říkám ti, že ti, kdo mluví o věcech, které jsou neviditelné a těžko vysvětlitelné, jsou jako (*lidé*), kteří vystřelují své šípy na terč v noci. Střílejí své šípy na cíl jako každý jiný, vystřelují na cíl, jenomže ten není viditelný. Až ovšem vzejde světlo a skryje temnotu, pak se ukáže dílo každého z nich. Pane, ty jsi naše světlo a (ty) osvěcuješ."

Ježíš odpověděl: "Světlo existuje ve světle."

Tomáš řekl: "Pane, proč toto viditelné světlo, které svítí pro lidi, vychází a zapadá?"

Spasitel pravil: "Jistě, ó, blažený Tomáši, toto viditelné světlo svítí pro vás, ale ne proto, abyste zůstávali na tomto místě, ale abyste (*z něho*) mohli vyjít. A až se všichni vyvolení zřeknou zvířeckosti, pak se světlo vrátí ke své podstatě a jeho podstata ho přijme, protože je dobrým služebníkem."

Pak Spasitel pokračoval a řekl: "Ó, ty neproniknutelná láske ke světlu! Ó, ty hořkosti ohně, který žhneš v tělech lidí a v morku jejich (*kostí*)! Rozněcuješ v nich noc i den a hoříš v jejich údech, opíjíš jejich mysl, (*až*) se jejich duše stává zmatenou. [To, co je v] jejich (*tělech*), uvnitř mužů i žen, ve dne i v noci, hýbe jimi [mocně a pálí] je skrytě i zjevně. Neboť muži se pohybují (...) a ženy (...) [Proto je] řečeno: 'Každý, kdo hledá pravdu u pravé moudrosti, vytvoří si křídla, aby mohl letět, a uprchne před žádostivostí, která spaluje ducha člověka.' A udělá si křídla, aby odletěl od každého viditelného ducha."

Tomáš odpověděl: "Pane, to je přesně to, na co se tě ptám od doby, kdy jsem poznal, že jsi nám prospěšný, jak říkáš."

Spasitel znovu odpověděl a řekl: "Proto je nutné, abychom s vámi mluvili, neboť toto učení je pro dokonalé. Pokud tedy chcete být dokonalí, budete tyto věci naplňovat. Pokud ne, je vaším jménem 'nevědomost'. A není možné, aby moudrý člověk přebýval s bláznem, neboť moudrý člověk je dokonalý ve vší moudrosti. Leč pro blázna je dobro a zlo jedno a totéž. Věru, moudrý člověk bude vyživován pravdou a 'bude jako strom rostoucí u vody'."

"Avšak někteří, i když mají křídla, se pídí jen po viditelných věcech, které jsou daleko od pravdy. Oheň, který je žene, ten jim dá iluzi pravdy, osvítlí je [pomíjivou] krásou, uvězní je v temné sladkosti a upoutá je voňavou rozkoší. A budou zaslepeni neukojitelnou žádostí a pálením svých duší. (*Oheň*) se jim stane kulem vraženým do srdce, jenž nikdy nebudou moci vytáhnout. A jako udidlo v tlamě je povede podle svého vlastního přání. A tak je spoutá svými řetězy a sváže všechny jejich údy s trpkostí otrocké žádostivosti po věcech viditelných, jež podléhají rozkladu, mění se a odchyľují skrze podněty. Byli vždy stahováni dolů, a tak jsou zabíjeni a připodobňují se všem zvířatům ze sféry pomíjivosti."

Tomáš odpověděl: "To je zřejmé a bylo řečeno: 'Mnozí jsou [...] ti, kteří neznají [...] duše.'"

A Spasitel odpověděl pravíc: "Blažený je moudrý člověk, který hledal pravdu, a když ji našel, spočinul v ní navěky a nebojí se těch, kdo by ho chtěli zneklidnit."

Tomáš odpověděl a řekl: "Je pro nás prospěšné, Pane, abychom spočinuli mezi těmi, kteří k nám patří?"

Spasitel řekl: "Ano, je to užitečné a je to pro vás dobré, neboť věci na člověku viditelné se rozpadnou, nádoba jejich těla se rozpadne, a až bude zničena, bude náležet věcem viditelným, uprostřed věcí, které jsou viditelné. A pak jim oheň, který spatří, přivodí bolest kvůli lásce k víře, kterou měli předtím. Znovu budou shromážděni zpět do toho, co je viditelné. A ti, kdo mají před očima věci, které nejsou viditelné, bez prvotní lásky zahynou ve starostech o tento život a spálí je oheň. Jenom chvíli trvá, než se to, co je viditelné, rozpadne. Pak se objeví beztvaré stíny, budou navěky dlít mezi hroby na mrtvolách v bolesti a zkaženosti své duše."

Tomáš odpověděl a řekl: "Co máme říci tváří v tvář těmto věcem? Co máme říci slepým lidem? Jaké učení máme sdělit těm ubohým smrtelníkům, kteří říkají: 'Přišli jsme, abychom činili (*skutky*) dobra a ne zatracení.' A ještě řeknou: 'Kdybychom nebyli zplozeni z těla, neznali bychom hříchu.'"

Spasitel řekl: "Opravdu, co se takových týče, nepovažuj je za lidi, ale pohlížej na ně jako na zvířata, neboť stejně, jako se zvířata navzájem požírají, tak se navzájem požírají i lidé tohoto druhu. Naopak, jsou připraveni o království, neboť milují sladkost ohně a jsou otroky smrti a páchají skutky nečistoty. Naplňují žádosti svých otců. Budou svrženi dolů do propasti a budou trápeni mučením z hořkosti svojí zlé přirozenosti. Budou bičováni, se skloněnou hlavou se poženou zpět na místo, které neznají, jejich údy znehybní, ne z trpělivosti, ale ze zoufalství. A radují se nad [...] šílenství a pomatenost [...] Ženou se za pomateností, aniž by si uvědomovali svoje šílenství, a myslí si, že jsou moudří. Oni [...]"

jejich tělo [...] Jejich mysl je obrácena jenom k nim samým, neboť jejich myšlenky jsou s jejich skutky. Ale je to oheň, co je spálí."

A Tomáš odpověděl a řekl: "Co bude s tím, který bude hozen dolů mezi ně? Neboť si o ně dělám starosti, jsou mnozí, kdo s nimi bojují."

Spasitel odpověděl a řekl: "Jak se na to díváš ty?"

Juda nazývaný Tomáš řekl: "Jsi to Ty, Pane, komu přísluší, aby mluvil, a mně, abych naslouchal."

Spasitel odpověděl: "Poslouchej, co ti teď řeknu, a důvěřuj pravdě. Ten, kdo zasévá, i to, co je zaséváno, zaniknou v ohni - v ohni a vodě - a ukryjí se v temných hrobech. A když po dlouhé době se ukážou plody špatných stromů, jsou potrestány zabitím ústy zvířat a lidí, *(nebo)* působením dešťů, větrů a vzduchu a světla, které svítí nahoře."

Tomáš odpověděl: "Zajisté si nás přesvědčil, Pane. Chápeme ve svém srdci, a to je zřejmé, že je to tak, a toto tvé slovo je dostatečné. Ale tato slova, jež jsi nám pověděl, jsou pro svět směšná a nicotná, neboť zůstávají nepochopena. Tak jak jim je můžeme hlásat, když nemáme ve světě vážnosti?"

Spasitel odpověděl a řekl: "Vpravdě, pravím vám, že kdo uslyší vaše slova a odvrátí svoji tvář pryč, nebo ohrnuje nos nebo se bude na tyto věci pošklebovat, vpravdě, pravím vám, že bude předán vládci nahoře, jenž panuje nad všemi mocnostmi jako jejich král, a ten takového někoho obrátí a svrhne z nebe dolů do propasti. A bude uvězněn v úzkém tmavém místě. Nebude se moci obrátit ani pohnout kvůli ohromující hloubce Tartaru a tíživé hořkosti podsvětí, která je stálá [...] je to [...] neodpustí [...] pronásledují vás [...] Předají [...] anděl Tartatu [...] oheň pronásledující je [...] ohnivě metly, z nichž srší spršky jisker do tváře toho, kdo je pronásledován. Uprchne-li na západ, nalezne oheň, obrátí-li se k jihu, najde ho tam také. Otočí-li se k severu, setká se opět s hrozbou vařícího ohně. Ani na východě nenalezne cestu, aby mohl uprchnout a být zachráněn, neboť ji nenašel v den, kdy byl v těle, tak jak by ji mohl naleznout v den soudu."

Pak Spasitel pokračoval pravíc: "Běda vám, bezbožníci, kteří nemáte naději, kteří spoléháte na věci, které se nestanou! Běda vám, kteří doufáte v tělo a ve vězení, jež zanikne! Jak dlouho budete spát? A jak dlouho si budete myslet, že zahyne i *(to, co je)* nehynoucí? Vaše naděje se upírá ke světu a vašim bohem je tento život! Porušujete své duše!"

"Běda vám, *(kteří jste)* v ohni, jež vás spaluje, protože je nenasytný!"

"Běda vám kvůli kolu, které se otáčí ve vašich myslích!"

"Běda vám, *(že)* patříte hoření, co je ve vás, neboť to stráví vaše těla zjevně a rozštěpí vaše duše skrytě a připraví vás pro vaše společníky!"

"Běda vám, zajatcům, neboť jste připoutáni v jeskyních! Smějete se! V šíleném smíchu se radujete! Nechápete ani svou záhubu, ani nepřemýšlíte o tom, v čem se nacházíte, ani nechápete, že přebýváte v temnotě a smrti! Jste opilí ohněm a naplnění hořkostí! Vaše mysl je vyšinutá kvůli hoření ve vás, a sladké jsou vám jedy a rány od vašich nepřátel! A

temnota vám povstala jako světlo, protože jste se vzdali své svobody kvůli otroctví! Zatemnili jste svoje srdce a vzdali jste se svých myšlenek kvůli pošetilosti a naplnili jste své myšlenky dýmem ohně, který je ve vás! A vaše světlo se ukrylo v oblaku [...] a šat, do něhož jste oblečeni [...] A zmocnila se vás naděje, jež neexistuje. A komu jste uvěřili? Nevíte, že jste všichni mezi těmi, kdo [...] Pokřtili jste své duše ve vodě temnoty! Šli jste (skrže) své rozmary!"

"Běda vám, kdo žijete v omylu! Nevidíte, že slunce, jež soudí a shlíží na všechno, krouží kolem všech věcí, aby z nepřátel učinilo otroky? Ba ani měsíce v noci si nevšímáte, jak v noci i ve dne shlíží dolů a dívá se na vaše zabitá těla!"

"Běda vám, kteří milujete důvěrnosti s ženskostí a nečistý styk s ní! Běda vám, (kteří) patříte mocnostem svých těl, neboť ty vás budou soužit! Běda vám, (kteří jste) ovládání silami démonů zla! Běda vám, jejichž údy svádí oheň! Kdo je ten, jež vás pokropí osvěžující rosou, aby ve vás uhasil tolik ohně a spalujícího hoření? Kdo je ten, jež způsobí, aby vás slunce osvítilo a rozptýlilo temnotu ve vás a překrylo temnotu a znečištěnou vodu?"

"Slunce a měsíc vám dají vůni spolu s vzduchem, duchem, zemí a vodou. Neboť pokud slunce nesvítilo na tato těla, ona zvadnou a zahynou stejně jako plevel nebo tráva. Jestliže na ně slunce svítí, ony obstojí a zadusí vinný keř. Pokud však převládne vinný keř a zastíní plevel a všechno další bodláčí rostoucí okolo, a rozšíří se a rozkvetne, on sám zdědí zemi, na níž roste. A každé místo, co zastíní, ovládne. A až se rozroste, ovládne celou zemi a stane se hojným pro svého pána. Z toho se těší tím spíše, že trpěl velikými bolestmi kvůli těmto rostlinám, dokud je nevykořenil. Ale vinný keř sám je odstranil a zadusil, a ony zahynuly a jsou jako země."

A Ježíš pokračoval a řekl jim: "Běda vám, neboť jste nepřijali učení a ty, kteří byli [...] se budou namáhat při svém kázání. A vy se ženete do [...] posíláte je dolů [...] zabíjíte je dennodenně, aby mohli vstát z mrtvých. "

"Blažení jste, kdo máte předem znalost o kamenech úrazu a kdo se vystřiháte cizích věcí!"

"Blažení jste, když vám zlořečí a znevažují vás kvůli lásce, kterou má pro vás váš Pán!"

"Blažení jste, kdo pláčete a jste utlačováni těmi, (kteří) jsou bez naděje, neboť budete osvobozeni ze všech pout!"

"Bděte a modlete se, abyste nechodili v těle, ale abyste vyšli z pout hořkosti tohoto života. A když se modlíte, naleznete pokoj, neboť jste odešli od utrpení a potupy. Když totiž vyjdete z utrpení a žádostí těla, přijmete spočinutí z dobrého a budete panovat s Králem - vy spojeni s Ním a On s vámi - od nynějška až na věky. Amen."

Kniha Tomášova.
Zápasník píše dokonalým.

Pamatujte také na mne, bratři, ve svých modlitbách.

Pokoj svatým a těm, kteří jsou duchovní.

ZDROJE

Pokorný Petr, Oerter Wolf B. - Rukopisy z Nag Hammádí I, Vyšehrad, Praha 2008

The Gnostic Society Library, The Book of Thomas the Contender
<http://www.gnosis.org/naghamm/bookt.html>

Early Christian Writings, The Book of Thomas the Contender
<http://www.earlychristianwritings.com/contender.html>

Wikipedia, Book of Thomas the Contender
http://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Thomas_the_Contender